

ספר יונה: הקדמה

Introduction to the Study of Sefer Yonah

(1) יונה א

(א) ויהי דבר ה' אלי יונה בקראמתי לאמר: (ב) קום לך אל גנינו העיר הגדולה וקרא עליה כיעלתה רעתם לפני: (ג) ויקם יונה לברח תרשישה מלפני ה' וירד יפו וימצא אניה באה תרשיש ויתן שכרה וירד בה לבוא עמהם תרשישה מלפני ה': (ד) וה' הטיל רוח גדולה אל הים והי סער גדול בים והאניה חשבה להשבר: (ה) וייראו המלחים ויעקו איש אל אלהיו ויטלו אתיהבלים אשר באניה אל הים להקל מעליהם ויונה ירד אל ירכתי הספינה וישבב וירדס: (ו) ויקרב אליו רב החבל ויאמר לו מה לך נרדס קום קרא אל אלהיך אולי יתעשת האלהים לנו ולא נאבד: (ז) ויאמרו איש אל דעהו לכו ונפילה גורלות ונדעה בשלמי הרעה הזאת לנו ונפלו גורלות ונפל הגורל עלי יונה: (ח) ויאמרו אליו הגידה נא לנו באשר למירעה הזאת לנו מהמלאכתך ומאין תבוא מה ארצך וארמיה עם אתה: (ט) ויאמר אליהם עברי אנכי ואתה' אלהי השמים אני ירא אשר עשה את הים ואת היבשה: (י) וייראו האנשים יראה גדולה ויאמרו אליו מה הזאת עשית כר ידעו האנשים כרמלפני ה' הוא ברח כר הגיד להם: (יא) ויאמרו אליו מה נעשה לך וישתק הים מעלינו כר הים הולך וסער: (יב) ויאמר אליהם שאוני והטילני אל הים וישתק הים מעליכם כר יודע אני כר בשלי הסער הגדול הזה עליכם: (יג) ויחתרו האנשים להשיב אל היבשה ולא יכלו כר הים הולך וסער עליהם: (יד) ויקראו אלה' ויאמרו אנה ה' אלנו נאבדה בנפש האיש הזה ואלתתן עלינו דם נקיא כר אתה ה' באשר חפצת עשית: (טו) וישאו את יונה ויטלוהו אל הים ויעמד הים מזעפו: (טז) וייראו האנשים יראה גדולה אתה' ויבחרזבת לה' וידרו נדרים:

The questions:

- a) When did יונה live
- b) In what context did he operate as a נביא?
- c) Why did ה' send a נביא to יונה?
- d) What was the historic background of his mission to יונה?
- e) What was the "call" he was to declare?
- f) Why did יונה flee???

(2) מלכים ב יד

(כג) בשנת חמש עשרה שנה לאמציהו כדיואש מלך יהודה מלך ישראל בשמרון ארבעים ואחת שנה: (כד) ויעש הרע בעיני ה' לא סר מכל חטאות ירבעם בנדבט אשר החטיא את ישראל: (כה) הוא השיב את גבול ישראל מלבוא חמת עדים הערבה כדבר ה' אלהי ישראל אשר דבר ביד עבדו יונה בקראמתי הנביא אשר מגת החפר: (כו) כיראה ה' את עני ישראל מרה מאד ואפס עצור ואפס עזוב ואין עזר לישראל: (כז) ולא דבר ה' למחות את שם ישראל מתחת השמים וישיעם ביד ירבעם כדיואש: (כח) ויתר דברי ירבעם וכל אשר עשה וגבורתו אשר נלחם ואשר השיב את דמשק ואת חמת ליהודה בישראל הלא הם כתובים על ספר דברי הימים למלכי ישראל: (כט) וישבב ירבעם עם אבותיו עם מלכי ישראל וימלך זכריה בנו תחתיו:

(3) תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת סוכה פרק ה

דלמא רבי לוי ויהודה בר נחמן הוון נסבין תרתין סילעין מיעול מצמתא קהלא קומי רבי יוחנן עאל לוי ודרש יונה בן אמיתי מאשר היה דכתיב אשר לא הוריש את יושבי עכו ואת יושבי צידון. וכתוב קום לך צרפתה אשר לצידון. עאל רבי יוחנן ודרש יונה בן אמיתי מזבולן היה דכתיב ויעל הגורל השלישי לבני זבולן למשפחתם וכתוב ומשם עבר קדמה מורחה גתה חפר עתה קצין. וכתוב כדבר יי אלהי ישראל אשר דבר ביד עבדו יונה בן אמיתי הנביא אשר מגת החפר. בשובתא חורייתא א"ר לוי ליהודה בר נחמן סב לך אילין תרתין סילעיא ועול מצמתא קהלא קומי ר' יוחנן. עאל ואמר קומיהון יפה לימדנו רבי יוחנן אמו מאשר ואביו מזבולן. וירכתו על צידון. יך שיצא ממנה מצידון היה וכתוב וירד יפו. לא צורכא דילא וירד עכו. א"ר יונה בן אמיתי מעולי רגלים היה ונכנס לשמחת בית השואבה ושרת עליו רוח הקודש ללמדך שאין רוח הקודש שורה אלא על לב שמח מ"ט והיה כנגן המנגן ותהי עליו רוח אלהים.

4 תלמוד בבלי מסכת יבמות דף צח עמוד א

על ספסל זה ישב ר' עקיבא ואמר שני דברים... ויהי דבר ה' אל יונה שנית לאמר - שנית דברה עמו שכינה, שלישי לא דברה עמו. והא כתיב: הוא השיב את גבול ישראל מלבא חמת עד ים הערבה כדבר ה'... אשר דבר ביד עבדו יונה בן אמתי הנביא! אמר רבינא: על עסקי נינוה קאמר. רב נחמן בר יצחק אמר, הכי קאמר: כדבר ה'... אשר דבר ביד עבדו... הנביא, כשם שנהפך לנינוה מרעה לטובה, כך בימי ירבעם בן יואש נהפך להם לישראל מרעה לטובה.

5 פירוש ר' אברהם אבן עזרא

א) ספר יונה - זה הנביא התנבא על ירבעם בן יואש; וכן כתוב הוא דבר ה'... אשר דבר ביד עבדו יונה בן אמתי... אשר מגת החפר (ראה מ"ב יד,כה). יש לתמוה: איך יעלה על לב חכם, שידע השם ומעשיו, שיחשוב לברוח מפניו? והוא בידו, והכל מלא כבודו! ואיך יתנבא מורה פי השם, והנה כתוב כי הוא "עבדו" (שם)? והגאון אמר (ראה אמונות ודעות ע' קכט), כי הלך אל נינוה וקרא עליה, ולא הזכיר זה הכתוב; כמו "קראן לו ויאכל לחם" (שמ' ב,כ). ואני אומר כי אין זה כמו זה, כי אין טעם להזכיר אם אכל אם לא אכל, אם לא קראו לו; רק פגע בו ודבר עמו. ועוד, אם יונה מלא דבר השם, למה היה בורח? והוא אומר: "על כן קדמתי לברוח תרשישה" (יונה ד,ב). ועתה אפרש: הנה ראינו שלא רצה משה ללכת בשליחות השם להוציא עמו, ואף כי יונה - שילך להשיב עם שהשחית עמו! וככה אמרו חכמינו (ראה מכיל' בא פסחא א), שתבע כבוד הבן. ועתה ארמוז לך סוד: יש עושה חרוזים בתולדתו בלי למוד, ויש שהוא צריך למוד. וכאשר יקבל, ככה יוכל שלא לקבל. ונקל הוא האחרון מן הראשון. וכל הנביאים כולם, לבד משה אחר עבוד כבוד השם על פניו, נבואתם כולם במראות הם, גם בחלום. על כן אמרתי על אברהם אבינו: זה בנבואה - על נסיון האלהים, ולקח המאכלת, ואזנו נוטה לשמוע מהרה. וכאשר חיפשתי בכל המקרא, לא מצאתי מלת 'בריחה', רק דביקה על מלת 'פני'; כמו "מפניך אברח" (תה' קלט,ז); "ויברח יפתח מפני אחיו" (שו' יא,ג). והנה לא מצאתי בנבואת יונה שברח 'מפני יי', רק "מלפני יי" (להלן,ג,י). וכתוב "חי יי אשר עמדתי לפני" (מ"ב ה,טז); והנה כל זמן שהוא מקבל - הוא 'לפני השם', [וכשאינו מקבל הוא 'מלפני השם']. וככה "ויצא קין מלפני ה'" (בר' ד,טז), על כן אחריו "ומפניך אסתיר" (שם, יד), כי פני האדמה - לפני יי'. ועוד כתוב "לבא בנקרות הצורים ובסעפי הסלעים מפני פחד יי" (יש' ב,כא); וכתוב "לבוא עמהם תרשישה מלפני יי" (להלן,ג,י), [ולא: 'מפני ה'']. והמשכילים יבינו. **ב) קום. נינוה** - בית מלכות אשור, והיא היום חריבה. וחכמי ישראל בארץ יון אומרים, כי היא הנקראת 'טרויא'; ואנכי לא ידעתי. ועתה לא צוהו שיאמר "עוד ארבעים יום" (יונה ג,ד), רק **כי עלתה רעתם לפני**. והמפרש כי פחד שיקרא 'נביא השקר' בהנחם השם על הרעה לא דבר נכונה, כי זאת הפעם לא אמר לו, רק בפעם השנית, כי שם כתוב "את הקריאה אשר אני דובר אליך" (שם, ב), והיא: "עוד ארבעים יום" (שם, ד). ועוד: איך ימרה הנביא פי השם בעבור פחדו שיקראוהו אנשי נינוה 'נביא השקר'? ומה יזיקוהו זה, כי הוא לא ידור עמהם? ועוד, כי אנשי נינוה לא היו טפשים; כי למה ישלח השם נביאו אליהם? רק שישבו אל השם! ואם לא ישוּבו יתקיים הגזירה עליהם. ולולי שידעו זה באמת, שאם ישוּבו אל השם - ינחם על הרעה, והנה איך יקראוהו 'נביא השקר'? והנכון מה שאמרו קדמונינו, כי חרה לו שימלטו - בעבור ישראל. והנה מצאנו כתוב "היתה עיר גדולה לאלהים" (שם, ג) - שהיו יראים השם מקדם. והמפרש כי היתה עיר גדולה ויקרה בעיני השם להשחיתה - אין זה דרך הלשון; כי כן כתוב "כִּן תגדל נפשי בעיני השם" (ש"א כז,כד), לא: 'לשם', והנה כתוב "לאֱלֹהִים" (יונה ג,ג). וכתוב כי "כל הגוים כאין נגדו" (יש' מ,יז), ולא יחוש אם הם רבים! **ופירוש "לאֱלֹהִים" - כי היו יראים את השם בימים הקדמונים, רק עתה בימי יונה החלו לעשות רע**. ולולי זה שהיו בתחלה אנשי השם, למה היה שולח נביאו אליהם? והנה ראינו ששבו תשובה גמורה, אין כמוה, ולא תמצא כתוב ששברו מזבחות בעלים או גדעו פסילים; והנה מזה נלמד שלא היו עובדי פסילים.

6 רד"ק יונה א

ב) קום לך אל נינוה - וקרא עליה כי עלתה רעתם לפני ולא כתב מה יקרא עליה אלא ממה שקרא עליה בסוף **ונינוה נהפכת** למדנו כי זאת הקריאה אמר לו שיקרא עליה **כי עלתה רעתם לפני** למד כי האל יתברך משגיח אף באומות העולם כשתגדל רעתם בחמס וכן בדור המבול ובאנשי סדום **כי מלאה הארץ חמס**, והחמס מפסיד היישוב והאל יתברך רוצה ביישוב העולם אבל בשאר עבירות אינם חשובים לפניו שישגיח עליהם אלא בישראל לבדם כמו שאמר **רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה** כמו שפי' בנבואת עמוס:

7 פירוש ר' יצחק אברבנאל

והרב ראב"ע פירש... אבל זה אינו נכון ולא אמתי בעיני ופירוש **עיר גדולה לאלקים** יתבאר אחר זה: ואין ראוי לפרש **וקרא עליה** כי עלתה רעתם לפני שהיה זה עצם הקריאה אבל אמר שיקרא עליה מה שגזר השם מההפכה אם לא ישוּבו בתשובה... ושהיה זה לפי שעלתה רעתם לפניו יתברך ולא היה זה להיותו משגיח בהם בהשגחתו העליונה כמו בישראל ולישרם ולהציל מפגעם אלא מפני שהיה גזור לפניו להחריב את מלכות ישראל שמרון ובנותיה מפני עוונותיהם על ידי אשור ולכן היה משתדל יתברך להציל את אשור מהרעה המעותדת לבוא עליהם בעבור **החמס אשר בכפיהם** כדי שינצל אשור מהכליה ויהיה כלי זעמו של הקדוש ברוך הוא להחריב בו את ישראל וכמו שאמר **הוי אשור שבט אפי** וגומר. ומפני זה רצה הקדוש ברוך הוא לישר את נינוה ראש מלכות אשור וזה הטעם שליחות יונה אל נינוה לקרא אליה כי עלתה רעתם לפניו לא מאהבת השם אותם וחשק בהם אלא כדי להצילם מהרעה כדי שיהיו מעותדים נכונים למועדי רגל של ישראל...

8 מדרש תנחומא (ורשא) פרשת ויקרא סימן ח

ולמה ברח?

אלא שפעם ראשונה שלחו להשיב את גבול ישראל ועמדו דבריו שנאמר **הוא השיב את גבול ישראל**, פעם שניה שלחו לירושלים להחריבה ועשה הקדוש ברוך הוא/ ברוב רחמיו ונחם על הרעה ולא חרבה והיו קורין אותו נביא השקר

1 Now the word of the LORD came unto Jonah the son of Amittai, saying: 2 'Arise, go to Nineveh, that great city, and proclaim against it; for their wickedness is come up before Me.' 3 But Jonah rose up to flee unto Tarshish from the presence of the LORD; and he went down to Joppa, and found a ship going to Tarshish; so he paid the fare thereof, and went down into it, to go with them unto Tarshish, from the presence of the LORD. 4 But the LORD hurled a great wind into the sea, and there was a mighty tempest in the sea, so that the ship was like to be broken. 5 And the mariners were afraid, and cried every man unto his god; and they cast forth the wares that were in the ship into the sea, to lighten it unto them. But Jonah was gone down into the innermost parts of the ship; and he lay, and was fast asleep. 6 So the shipmaster came to him, and said unto him: 'What meanest thou that thou sleepest? arise, call upon thy God, if so be that God will think upon us, that we perish not.' 7 And they said everyone to his fellow: 'Come, and let us cast lots, that we may know for whose cause this evil is upon us.' So they cast lots, and the lot fell upon Jonah. 8 Then said they unto him: 'Tell us, we pray thee, for whose cause this evil is upon us: what is thine occupation? and whence comest thou? what is thy country? and of what people art thou?' 9 And he said unto them: 'I am an Hebrew; and I fear the LORD, the God of heaven, who hath made the sea and the dry land.' 10 Then were the men exceedingly afraid, and said unto him: 'What is this that thou hast done?' For the men knew that he fled from the presence of the LORD, because he had told them. 11 Then said they unto him: 'What shall we do unto thee, that the sea may be calm unto us?' for the sea grew more and more tempestuous. 12 And he said unto them: 'Take me up, and cast me forth into the sea; so shall the sea be calm unto you; for I know that for my sake this great tempest is upon you.' 13 Nevertheless the men rowed hard to bring it to the land; but they could not; for the sea grew more and more tempestuous against them. 14 Wherefore they cried unto the LORD, and said: 'We beseech Thee, O LORD, we beseech Thee, let us not perish for this man's life, and lay not upon us innocent blood; for Thou, O LORD, hast done as it pleased Thee.' 15 So they took up Jonah, and cast him forth into the sea; and the sea ceased from its raging. 16 Then the men feared the LORD exceedingly; and they offered a sacrifice unto the LORD, and made vows.